

СЕКЦІЯ 2

КРИМІНАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ. ПЕНІТЕНЦІАРНА ПСИХОЛОГІЯ

Анісімов О.І.,

начальник сектору карного розшуку
Новоайдарського РВ Луганського МУ
ГУМВС України у Луганській області,
ад'юнкт кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права НАВС

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІХ ДО УМОВ ПЕРЕБУВАННЯ У ВИХОВНИХ КОЛОНІЯХ

Розгляд соціально-психологічної адаптації у неповнолітніх засуджених є актуальним для прогнозу їх поведінки в даному середовищі, а також для надання кваліфікованої соціально-психологічної допомоги підліткам. Соціально-психологічна адаптація в пенітенціарній системі - це пристосування особистості до нових умов життєдіяльності в мікросоціумі засуджених, які вона не може змінити на свій розсуд. Це процес пристосування до конкретного колективу, вироблення особистістю нового режиму існування відповідно до змінених умов, в цілях отримання захисту в системі міжособових стосунків.

Неповнолітній засуджений потрапивши в умови соціальної ізоляції, перебуває у стресовому стані. Як особливу форму психологічного стресу, виділяють пенітенціарний стрес, який визначається комплексом психологічних переживань особистості засудженого.

Саме тягар емоційних переживань, пов'язаних зі вчиненням злочину, страхом викриття, муками совісті, очікуванням арешту, перебуванням в слідчому ізоляторі, етапуванням до виховної колонії, знайомством із тюремним побутом, а також умовами утримання є могутнім, стресором, що спричиняє розлад нормальних психологічних і фізіологічних процесів. В такому стані підліток відчуває особистісну незахищеність, самотність, тривожність і ін.

В умовах соціальної депривації вплив навколишнього середовища на особистість підлітка, здійснюється інтенсивніше, ніж на волі. Це обумовлено рядом причин. По-перше, середовище засуджених є замкнутим, із обмеженою сферою спілкування і соціальних зв'язків. По-друге, посилений вплив середовища на засудженого пояснюється їх спільним соціальним статусом. Нарешті, посилений вплив середовища на засудженого можна пояснити деякими соціально-демографічними

чинниками: віковими особливостями, статевою приналежністю, сімейним станом, освітою і так далі.

Віковий кордон перебування неповнолітніх засуджених у виховній колонії становить 14-18 років. Саме в цей період спілкування з однолітками є провідною діяльністю, яка примушує підлітків об'єднуватися в контактні групи. Однак в місцях позбавлення волі істотно обмежується сфера соціальних зв'язків, тому прагнення до спілкування компенсується за рахунок найближчого оточення.

У екстремальних умовах місць позбавлення волі адаптація особистості передбачає вироблення психологічного захисту. З точки зору психології розрізняють різні її способи, наприклад, заперечення, проекція, регресія, заміщення, придушення, компенсація, ізоляція і ін.

Адаптивна потреба у засуджених реалізується в складних об'єктивно-суб'єктивних формах: пристосування і пристосовування. Пристосування полягає в зміні засудженим своїх особистих якостей, своєї поведінки стосовно вимог режиму відбування покарання, виробничої діяльності, побуту виховної колонії; а пристосовування - у використанні засудженим навколишнього середовища для задоволення своїх потреб.

Ускладнення процесу соціально-психологічної адаптації неповнолітніх засуджених до умов перебування в місцях позбавлення волі визиває специфічна особливість - наявність співтовариства засуджених. Без ліквідації останнього досягти адаптації засудженим до умов перебування в установі виконання покарання, з метою їх подальшої ресоціалізації, неможливо.

Соціально-педагогічна занедбаність, що притаманні значній частині неповнолітніх засуджених, частково зумовлена тим, що до засудження неповнолітні, не працювали і не вчилися, виховувалися в неповній сім'ї, або круглими сиротами. Така характеристика контингенту виховних колоній, звісно, вимагає вираженого підходу до процесу виконання кримінального покарання, пошуку індивідуальних причин їх асоціальної спрямованості.

Виховну роботу з засудженими, яка забезпечує процес ресоціалізації, проводять фахівці соціально-психологічної служби, педагоги, психологи. Вона включає: організацію загальноосвітнього й професійно-технічного навчання; проведення батьківських днів; надання порад та консультацій; впровадження заходів для соціальної реабілітації засуджених після звільнення.

Однак в існуючих умовах відбування покарання в середовищі засуджених спостерігається активне функціонування кримінальної субкультури зі своїми "законами", традиціями, правилами. Засвоєння норм субкультури приховує в собі небезпеку подальшої криміналізації

особистості засудженого, підвищення ним кримінального досвіду, десоціалізації.

Отже, чим менше засуджені адаптуються до умов перебування в сьогодиншньому пенітенціарному закладі, тим більше в них шансів на ресоціалізацію, і навпаки, чим краще вони адаптуються до умов перебування в місцях позбавлення волі, тим важче їм повернутися до життя на волі.

Богатирьов А.І.,

головний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії,
науково-дослідного центру ІКВС
НАВС, здобувач кафедри юридичної
психології НАВС

ГЕНЕЗИС МОРАЛІ ЯК ЧИННИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ СПІВРОБІТНИКІВ ВИПРАВНИХ КОЛОНІЙ

Дотримання нормативності співробітником виправної колонії засноване не лише на зовнішньому впливі виконання ним службових обов'язків, але й може бути внутрішньою стороною його діяльності. Можливість внутрішнього засвоєння моралі та права як імперативів, зумовлюється саме тим, що вони є загальноприйнятими цінностями. Згодом ціннісна орієнтація сама стає одним із способів регуляції поведінки. Саме тому, важливим етапом вивчення феномену професійної деформації у співробітників виправних колоній є необхідністю дотримання ними у повсякденній службовій діяльності норм моралі..

Мораль є специфічними феноменом життя людей, що визначає соціальні цінності перехідних епох і станів. Вони “по праву вважаються вищими, тому що багато в чому визначають поведінку людини в інших системах цінностей”. Моральні цінності за часом виникнення передують появі правових, оскільки генезис перших значною мірою детермінує появу інших. Зокрема, німецький філософ Г. В Гегель, характеризуючи сенс моралі, робить це, передусім, за допомогою слова самовизначення, а не слів самоздійснення чи самовдосконалення.

Ціннісні установки людей упродовж всієї історії людства постійно змінюються й еволюціонують. “Цей процес, з одного боку, детермінований культурно-історичними, науково-технічними та іншими реаліями, а з другого, залежить від суб'єктивних схильностей індивідів, їхніх потреб і бажань дотримуватися аксіологічних орієнтирів свого часу”. У свою чергу, кожній суспільно-економічній формації відповідає